

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

МАЛЮТА ЛЮДМИЛА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 330.658:005.7:65.012.8

**ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В
КОНТЕКСТІ ЇХ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України.

**Науковий
консультант:**

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Андрушків Богдан Миколайович,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри менеджменту інноваційної діяльності
та підприємництва

**Офіційні
опоненти:**

доктор економічних наук, професор
Анісімова Ольга Миколаївна,
Донецький національний університет імені Василя
Стуса
(м. Вінниця) Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри інформаційних систем управління

доктор економічних наук, професор
Головкова Людмила Степанівна,
Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна,
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри фінансів та економічної безпеки

доктор економічних наук, професор
Лук'янова Валентина Вячеславівна,
Хмельницький національний університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри економіки підприємства і
підприємництва

Захист дисертації відбудеться 25 липня 2018 р. о 10³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.052.05 Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України за адресою: 46008, м. Тернопіль, вул. Білогірська, 50, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України за адресою: 46001, м. Тернопіль, вул. Руська, 56.

Автореферат розіслано 25 червня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
Д 58.052.05

Л.М. Мельник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах динамічно мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища вітчизняні підприємства стикаються з великою кількістю небезпек та загроз для свого функціонування, що спонукають їх до пошуку нових форм захисту, який стає домінантою у процесі досягнення ефективності завдань, поставлених перед ними. В контексті цього пріоритетом для кожного господарюючого суб'єкта стає побудова ефективної системи економічної безпеки, яка зможе забезпечити розвиток та захистити від можливих негативних впливів у процесі діяльності.

Слід відмітити, що саме на даний час, в умовах суспільної нестабільності та економічних трансформацій, недостатня увага приділяється власне визначенню ролі й місця економічної безпеки в системі управління підприємствами. Це призводить до неадекватної реакції окремих господарюючих суб'єктів на небезпеки та загрози, які виникають у сучасному економічному просторі і, як наслідок, окремі їх рішення виявляються помилковими, особливо щодо адаптації до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі, використання моделей поведінки у нестандартних ситуаціях, реакції на чинники впливу тощо.

У процесі формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств у комплексі із правовими, організаційними, фінансово-економічними, соціальними, екологічними, інноваційними структурно-функціональними його блоками ключове місце займають інституційні детермінанти, які визначають рамки забезпечення економічної безпеки у контексті розвитку сучасних суб'єктів господарювання, формування яких покладається на відповідне інституційне середовище.

В даному напрямі особливої актуальності набуває проблема формалізації інституційних детермінант та створення на їх основі дієвих механізмів забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств, у тому числі й машинобудівної галузі, яка обрана об'єктом дослідження.

Досліджуючи проблематику організаційного забезпечення економічної безпеки сучасних суб'єктів господарювання, слід відмітити, що ключові методологічні, методичні та прикладні її питання висвітлюються у наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: Б. Андрушківа, О. Анісімової, О. Ареф'євої, О. Барановського, Т. Васильціва, Л. Волощук, Л. Головкової, О. Груніна, В. Гусева, Я. Жаліла, Д. Зеркалова, С. Ілляшенка, Г. Козаченка, Є. Кузьміна, В. Лук'янової, В. Мартинюка, В. Мунтіяна, В. Нижника, В. Пономарьова, С. Сидоренка-Стеценка, О. Сороківської, А. Сухорукова, В. Терехова, А. Турила, В. Франчука, А. Череп, Л. Шемаєвої, О. Шнипка, А. Сухорукова, Є. Олейнікова, В. Алена, Дж. Вуда, К. Жукровської, С. Мердока, Д. Нортон, К. Річардса та ін. Зусиллями згаданих учених запропоновано організаційні, економічні, інституційні та правові засади економічної безпеки на макро-, мезо- та мікрорівнях, виділено основні

принципи та напрями вдосконалення та створення ефективної системи економічної безпеки підприємств.

Науковці у своїх працях достатньо глибоко дослідили функції, загрози та методи визначення рівня економічної безпеки сучасних господарюючих суб'єктів в умовах трансформаційних процесів, розробили основні підходи до аналізу її функціональних складових.

Незважаючи на багатогранність наукових розробок та досліджень даної проблематики, актуальними залишаються питання обґрунтування інституційних детермінант організаційного забезпечення економічної безпеки підприємств в контексті їх інноваційно-технологічного розвитку, що й зумовило вибір теми, мети і завдань дослідження.

В'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота відповідає науковому напрямку та виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт ТНТУ ім. І. Пулюя в межах таких науково-дослідних тем: «Інноваційні підходи в управлінні економікою підприємств у сучасних умовах» (державний реєстраційний № 0111U002591), де автором запропоновано напрями інноваційно-технологічного розвитку вітчизняних підприємств та формування інфраструктури його підтримки; «Удосконалення управління навчально-науково-виробничими системами в умовах суспільних та інституційних трансформацій» (державний реєстраційний №0111U002590), де автором розроблено рекомендації щодо стратегічного управління інноваційним розвитком підприємств та забезпечення їх економічної безпеки у контексті ланцюга «держава – наука і освіта – підприємство»; «Інноваційні, безпекові та ресурсні засади удосконалення управління підприємствами в умовах економічних реформ виробничої та соціогуманітарної сфер» (державний реєстраційний №0117U004676), де автором досліджено питання економічної безпеки та її складових; розроблено пропозиції щодо формування організаційно-економічного механізму забезпечення (довідка №2/28-438 від 28.02.2018 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є систематизація та розробка науково-методологічних, методичних та прикладних засад організаційного забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств з урахуванням чинників їх інституційного середовища. Відповідно до зазначеної мети поставлені такі завдання:

- уточнити зміст, сутність та наукові підходи до визначення дефініцій «економічна безпека підприємства», «забезпечення економічної безпеки підприємства»; «система забезпечення економічної безпеки підприємства»;

- виокремити ключові детермінанти системи організації економічної безпеки з акцентом на інституційній її компоненті та запропонувати практичні механізми її забезпечення у контексті визначених базових інституцій її гарантування;

- проаналізувати організаційно-економічні передумови та обґрунтувати необхідність формування комплексної системи забезпечення економічної

безпеки, конкретизувати її мету і завдання в умовах підприємств відповідно до суб'єкта та об'єкта дослідження;

- доповнити класифікацію складових економічної безпеки підприємства та обґрунтувати основні її ресурсозабезпечуючі підсистеми;

- узагальнити методологічний інструментарій щодо дослідження проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства;

- проаналізувати чинники впливу середовища на стан економічної безпеки підприємства та обґрунтувати інструментарій для їх оцінки в контексті захисту підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз;

- удосконалити науково-методичні підходи до оцінювання стану економічної безпеки підприємства;

- провести діагностування стану та тенденцій розвитку підприємств машинобудівної галузі з урахуванням ефективності ресурсозабезпечуючих складових та індикаторів забезпечення їх економічної безпеки;

- обґрунтувати концептуальну модель формування системи забезпечення економічної безпеки в контексті розвитку машинобудівних підприємств, за допомогою якої можна визначити й оцінити її стан та своєчасно реагувати на виникнення деструктивних ситуацій на підприємстві;

- удосконалити організаційно-економічний механізм економічної безпеки підприємства та розробити алгоритм реалізації з урахуванням ефективності його ключових структуроформуючих елементів та ресурсозабезпечуючих детермінант у контексті формування ефективної стратегії економічного розвитку сучасних підприємств;

- удосконалити процес моніторингу середовища забезпечення економічної безпеки з точки зору ключових її екзогенних та ендогенних складових та сформувати процедурний алгоритм функціонування ефективної його системи у даному контексті;

- обґрунтувати особливості сучасного інституційного середовища організації забезпечення економічної безпеки та місце антикорупційної її складової;

- визначити пріоритети, напрями та механізми формування інноваційної платформи для забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств у контексті їх інноваційно-технологічного розвитку;

- запропонувати створення інноваційних структур та удосконалити механізм організаційно-інфраструктурного забезпечення розвитку сучасних суб'єктів господарювання та ефективного використання їх інноваційного потенціалу.

Об'єктом дослідження є організаційні процеси забезпечення економічної безпеки підприємств в контексті їх інноваційно-технологічного розвитку та інституційні детермінанти економічної безпеки підприємств машинобудування.

Предметом дослідження є принципи, науково-методичні положення, теоретико-методологічні засади та прикладні аспекти формування ефективної

системи забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудівної галузі в умовах сучасних інституційних перетворень.

Методи дослідження. Методологія дослідження побудована на основі синтезу загальної теорії систем, теорії економічного розвитку, економічного аналізу, безпекознавства та інноватики.

Вирішення поставлених завдань і досягнення мети дисертаційної роботи обумовлює використання наступних *наукових методів дослідження*: *історичного, діалектичного та гносеологічного аналізу* – при дослідженні генезису теорії економічної безпеки та вивченні наукових підходів щодо формування понятійно-категоріального апарату стосовно економічної безпеки підприємства та її забезпечення (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 4.1); *наукової абстракції* – для визначення стану інституційного середовища та ключових детермінант забезпечення економічної безпеки підприємств (підрозділи 1.2, 4.1, 5.3); *аналізу і синтезу* – для вивчення особливостей, закономірностей та складових економічної безпеки підприємства (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2); *системного аналізу* – для ідентифікації екзогенних та ендемогенних чинників впливу середовища на рівень економічної безпеки підприємства (підрозділи 2.1, 2.2, 3.3); *системного підходу* – з метою побудови ефективної системи забезпечення економічної безпеки (підрозділи 2.1, 4.1); *монографічного обстеження та узагальнення* – для виявлення причинно-наслідкових зв'язків розвитку економічної безпеки підприємства, узагальнення методологічних засад дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища її забезпечення (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2); *формалізації та систематизації* – при обґрунтуванні методологічного інструментарію, розробленні методичного забезпечення та формування системи показників й аналітичних інструментів для оцінювання стану системи забезпечення економічної безпеки підприємства (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 4.2); *економіко-статистичного, фінансового й порівняльного аналізу* – для аналізування стану та виявлення тенденцій розвитку і структурних змін промисловості та підприємств машинобудівної галузі за визначений період дослідження (підрозділи 3.1, 3.2, 4.3); *графічний* – для наочного відображення статистичних показників, їх співвідношень та динаміки (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3); *анкетування* – у процесі формування переліку ключових чинників (зовнішніх та внутрішніх загроз) економічної безпеки підприємств та обґрунтування ключових її складових (підрозділи 3.3, 4.2); *експертного опитування із застосуванням колективних методів оцінок* – «Дельфі» – для оцінювання впливу ключових факторів на загальний стан економічної безпеки досліджуваних підприємств та визначення вагомості її складових (підрозділи 3.3, 4.2); *структурний, функціональний, адаптивний та інтеграційний підходи* – при розробленні концептуального базису, моделі формування структурно-компонентної системи, організаційно-економічного механізму та інноваційної платформи для забезпечення економічної безпеки та розвитку сучасних підприємств (підрозділи 4.1-4.3, 5.1-

5.3); *абстрактно-логічний* – для теоретичних узагальнень і висновків за результатами дослідження (розділи 1-5).

Теоретичну основу дослідження становлять монографії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених; законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства промислової політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; офіційні публікації міжнародних організацій; експертні оцінки рейтингових агентств; матеріали, розміщені у мережі Інтернет; матеріали бухгалтерського та управлінського обліку, статистичної та фінансової звітності підприємств машинобудівної галузі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та вирішенні важливої наукової проблеми щодо формування інституційних детермінант організаційного забезпечення економічної безпеки підприємств у контексті їх інноваційно-технологічного розвитку.

Основні наукові результати дослідження полягають у тому, що
вперше:

- розроблено та обґрунтовано доцільність використання структурно-компонентної моделі забезпечення системи економічної безпеки машинобудівних підприємств. Особливістю цієї моделі є те, що її базисом послужило використання ситуативного підходу у процесі прийняття управлінських рішень, а ключовим спрямуванням – вжиття превентивних заходів, покликаних попередити дестабілізуючий вплив негативних факторів. Використання запропонованої моделі дозволить підприємствам локалізувати чинники негативного впливу із мінімально можливими втратами, а високий ступінь її гнучкості дасть змогу органічно поєднати елементи моделі із функціональними підсистемами економічної безпеки підприємства;

- виокремлено антикорупційну складову як ключову детермінанту інституційного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, а також здійснено теоретико-методологічне обґрунтування її місця та значення в інституційному середовищі функціонування вітчизняних машинобудівних підприємств у логічному взаємозв'язку економічних взаємовідносин трьох рівнів: «держава-громадськість-підприємництво»;

- розроблено теоретико-концептуальні положення формування індустріальних парків у якості інноваційних платформ, у межах яких суб'єкти господарювання зможуть здійснювати ефективну діяльність, розробляти та впроваджувати ключові інноваційні рішення, що дозволить значно підвищити рівень їх економічної безпеки;

удосконалено:

- наукові підходи до формування комплексної системи забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств. Побудова такої системи, на відміну від існуючих, дозволить максимально врахувати та запобігти негативному впливу прямих та непрямих загроз, які мають місце в інституційному середовищі функціонування окремих суб'єктів

господарювання, а також допоможе здійснити пошук конструктивних функцій та ефективних засобів впливу з метою запобігання виникненню дестабілізуючих ситуацій у майбутньому;

- методологічний інструментарій дослідження системи економічної безпеки, що поєднує чотири елементи: методологічні засади, методи, підходи та принципи, і, на відміну від існуючих, дозволяє більш комплексно підходити до процесу оцінювання системи економічної безпеки підприємства з метою поєднання теоретичного інструментарію та практичних особливостей його діяльності;

- науково-методичне забезпечення процесу визначення рівня економічної безпеки підприємств шляхом розроблення покрокового сценарію реалізації окремих етапів, дій та розрахунків, спрямованих на оцінювання економічної безпеки у розрізі її ключових забезпечуючих складових за допомогою формування організаційного, оцінювального та контрольного блоків. Таке оцінювання дасть змогу здійснювати постійний моніторинг системи економічної безпеки підприємств з метою своєчасного реагування на вплив потенційних і реальних загроз;

- організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на засадах адаптивного підходу, може модифікуватися та змінюватись залежно від впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовищ, а також відповідно до стратегічних цілей діяльності підприємства. Такий механізм дає змогу ефективно систематизувати інформаційні ресурси в єдину управлінську базу даних, наявність якої дозволить чітко ідентифікувати існуючі та потенційні загрози підприємства, а також здійснити прогнозування наслідків їх впливу на його виробничо-господарські процеси;

- науково-методичні підходи до проведення діагностування стану економічної безпеки підприємства, які, на основі використання представлених індикаторів, дозволили визначити агрегований її показник та оцінити її рівень для кожного досліджуваного підприємства машинобудівної галузі;

- процес моніторингу середовища забезпечення економічної безпеки, який орієнтовано на оцінювання впливу ключових екзогенних та ендемогенних складових, що, на відміну від відомих, дозволить більш ефективно визначити найважливіші чинники впливу, здійснювати комплексне оцінювання стану економічної безпеки на основі запропонованих її ресурсозабезпечуючих складових, поєднувати зовнішні можливості із обсягами внутрішнього ресурсного забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства;

набули подальшого розвитку:

- категоріальний апарат управління економічною безпекою підприємства в контексті його уточнення, зокрема запропоновано авторське визначення поняття: *«забезпечення економічної безпеки підприємства»*, яке трактується як сукупність заходів (організаційних, профілактичних, пропагандистських, контролюючих, захисних тощо), що вживаються задля реалізації цілей безпеки; *«система забезпечення економічної безпеки підприємства»*, що розглядається

як складний комплексний інтегрований елемент загальної системи управління підприємством на всіх рівнях, яка за допомогою ключових підсистем забезпечення та основних ресурсозабезпечуючих складових покликана гарантувати захист його інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз; «економічна безпека підприємства», яка визначається як стан розвитку, що забезпечується методологічним інструментарієм менеджменту, за допомогою якого можна досягнути уникнення, послаблення або локалізації небезпек і загроз за умови максимально-ефективного використання потенціалу підприємства в процесі досягнення ключових цілей його діяльності та в умовах сприятливого конкурентного середовища;

- визначення понять, пов'язаних із системою інституційних детермінант забезпечення економічної безпеки на макро-, мезо- та мікрорівнях, а також процесом формування інституційного розвитку суб'єктів господарювання, зокрема запропоновано авторське бачення понять «інституція» й «інституційна детермінанта», які розглядаються у якості інструментів для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення процесів економічного розвитку суб'єктів господарювання;

- класифікація складових економічної безпеки, яка, на відміну від загальновідомих, передбачає наявність інноваційної та зовнішньоекономічної складової у системі економічної безпеки промислового підприємства. Такий підхід дозволяє керівництву машинобудівних підприємств чітко усвідомити важливість інноваційного розвитку та визначити його високий пріоритет у системі економічної безпеки;

- систематизація чинників внутрішніх і зовнішніх загроз діяльності машинобудівних підприємств, а також встановлення та обґрунтування питомої ваги складових економічної безпеки підприємств, що впливають на прийняття ефективних управлінських рішень, а також класифікація принципів забезпечення економічної безпеки, результатом застосування якої, на відміну від інших, є організація максимально ефективної роботи вітчизняних підприємств у рамках інформаційно-аналітичного, наукового, нормативно-правового та ресурсного забезпечення загальної її системи;

- теоретичні аспекти створення інноваційної платформи для забезпечення системи економічної безпеки підприємств шляхом розвитку їх інноваційного потенціалу; запропонована концептуальна модель управління інноваційним потенціалом підприємства, на відміну від відомих, дозволяє виокремити здатності, існуючі та потенційні передумови інноваційної діяльності як елементи механізму управління економічною безпекою сучасних суб'єктів господарювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання машинобудівними підприємствами, організаціями та органами державного управління й місцевого самоврядування наукових розробок та практичних рекомендацій при формуванні заходів та стратегії забезпечення економічної безпеки у контексті їх розвитку.

Сформовані у дисертаційній роботі науково-методологічні положення та практичні рекомендації пройшли апробацію на підприємствах машинобудівної галузі, зокрема: запропонована комплексна система забезпечення економічної безпеки, сформована із врахуванням впливу існуючих прямих та непрямих загроз інституційного середовища та поетапний алгоритм оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, прийняті до впровадження ТОВ «ОСП Корпорація «Ватра» (довідка №16/1 від 16.02.2018 р.); результати проведеного експертного оцінювання на основі колективного методу оцінок «Дельфі» та система моніторингу середовища забезпечення економічної безпеки, розроблена з урахуванням ключових її екзогенних та ендегенних складових, використані ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон» (довідка №444/175 від 28.02.2018 р.); рекомендації щодо інформаційно-аналітичного забезпечення у процесі формування системи моніторингу середовища економічної безпеки та запропонований механізм дослідження стану економічної безпеки, сформований на основі комплексної системи аудиту основних її підсистем забезпечення з акцентуванням уваги на інформаційній складовій, розглянуті та прийняті до впровадження ТОВ «СЕ Борднетце-Україна» (довідка №576 від 05.03.2018 р.); представлена структурно-компонентна модель формування ефективної системи забезпечення економічної безпеки та організаційно-методичний підхід, розроблений із позицій впливу витратності факторів середовища на вибір пріоритетної стратегії розвитку підприємства, впроваджено у практичну діяльність ДП «Новатор» (довідка №413 від 19.03.2018 р.); запропонований організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства та представлений алгоритм його реалізації, а також пропозиції стосовно створення служби економічної безпеки прийняті до впровадження ДП «Красилівський агрегатний завод» (довідка №72-10/294 від 22.03.2018 р.).

Окремі пропозиції та результати наукового дослідження передано до впровадження Тернопільській обласній державній адміністрації та районним держадміністраціям, зокрема: пропозиції, розроблені у рамках проекту «Створення індустріальних парків» розглянуто департаментом економічного розвитку і торгівлі Тернопільської ОДА та використано при формуванні плану заходів з реалізації «Стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2020 року» (довідка №02-247 від 13.03.2018 р.); окремі концептуальні положення та практичні рекомендації щодо необхідності створення індустріальних парків як ключового вектора та інноваційної платформи для забезпечення промислового розвитку регіонів та посилення економічної безпеки підприємств використано Чортківською міською радою при формуванні проекту індустріального парку «Чортків-smart» (довідка №01-8/515 від 23.04.2018 р.).

Теоретичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя при формуванні тематики лекційних і практичних занять із дисциплін: «Економічна та майнова безпека бізнесу», «Стратегічне управління

інноваційним розвитком підприємств», «Антикризове управління», «Проблеми теорії та практики менеджменту» (довідка №2/28-439 від 28.02.2018 р.); Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін: «Управління економічною безпекою організацій», «Правові та нормативні основи забезпечення економічної безпеки», «Оцінка вартості майна та бізнесу» (довідка №126-32/299 від 22.02.2018 р.); Хмельницького національного університету при викладанні дисциплін: «Управління економічною безпекою організацій», «Антикризове управління», «Управління ефективним розвитком підприємства» (довідка №21 від 27.02.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до формування теоретико-концептуальних основ і методології забезпечення економічної безпеки сучасних суб'єктів господарювання у контексті їх інноваційно-технологічного розвитку та обґрунтовано науково-методичні рекомендації їх практичного застосування з метою підвищення рівня економічної безпеки машинобудівних підприємств в умовах інституційних трансформацій суспільства. Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені у роботі, отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише ті положення, що є результатом особистого дослідження автора. Внесок автора у колективно опубліковані праці конкретизовано у переліку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та результати наукового дослідження доповідались та були схвалені на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, зокрема: II, III, IV Міжнародних науково-технічних конференціях молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій» (м. Тернопіль, 2013, 2014, 2015 роки), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні аспекти ресурсовикористання» (м. Тернопіль, 2015 рік), Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (м. Івано-Франківськ, 2015 рік), Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації» (м. Ніжин, 2016 рік), X Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» (м. Харків, 2016 рік), XX Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м. Переяслав-Хмельницький, 2016 рік), Міжнародній науково-практичній конференції «ОСББ: досвід, виклики, перспективи» (м. Тернопіль, 2017 рік), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку світової економіки» (м. Харків, 2017 рік.); на Всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукраїнській науковій конференції ТДТУ імені І. Пулюя (м. Тернопіль, 2009 рік), XV, XVII, XVIII, XIX наукових конференціях ТНТУ імені І. Пулюя «Гуманітарні, соціальні та економічні науки» (м. Тернопіль, 2011, 2013, 2014, 2016 роки), Регіональній науково-практичній конференції

«Інноваційні підходи в управлінні навчально-науково-виробничими системами в умовах суспільних та інституційних трансформацій» (м. Тернопіль, 2011 рік), II Всеукраїнській науково-практичній конференції пам'яті академіка НАНУ М.Г. Чумаченка «Розвиток науково-виробничих комплексів в умовах трансформаційної економіки» (м. Тернопіль, 2012 рік), III Всеукраїнській науково-практичній конференції пам'яті академіка НАНУ М.Г. Чумаченка «Сучасні організаційно-економічні механізми управління якістю та ресурсним потенціалом в умовах сфери послуг і виробництва (інноваційні аспекти)» (м. Тернопіль, 2014 рік), VIII Всеукраїнській науково-технічній конференції ТНТУ імені І. Пулюя (м. Тернопіль, 2015 рік), V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційні засади управління підприємствами в умовах сталого розвитку» пам'яті академіка НАНУ М.Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 2016 рік), Всеукраїнській науково-практичній конференції науковців та молодих вчених «Актуальні проблеми та перспективи розвитку підприємств та регіонів України» (м. Дніпропетровськ, 2016 рік), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток: стратегічний погляд у майбутнє» пам'яті академіка НАНУ М.Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 2017 рік), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації: соціально-економічні та безпекові стратегії розвитку» пам'яті академіка НАН України М.Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 23 березня 2018 року).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 63 наукові праці, з них: 12 монографій, у тому числі 1 – одноосібна; 24 статті у фахових виданнях України та у виданнях, що включені в міжнародні наукометричні бази; 24 – тези доповідей у матеріалах наукових конференцій. За досліджуваною тематикою видано 3 навчальні посібники. Загальний обсяг публікацій складає 180,45 д.а., з яких 95,98 д.а. належать особисто автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дисертації – 586 сторінок, у тому числі, основного тексту – 431 сторінка, включає 45 таблиць (з них 11 займають 11 повних сторінок), 69 рисунків (з них 14 займають 14 повних сторінок), 16 додатків, список використаних джерел налічує 393 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, зазначено її зв'язок із напрямками наукових досліджень Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, окреслено мету та основні завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, відображено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів і особистий внесок здобувача, наведено дані щодо апробації результатів дослідження та публікацій за темою.

У першому розділі «**Теоретичні засади економічної безпеки та ключові детермінанти її організаційного забезпечення в контексті розвитку вітчизняних підприємств**» розкрито генезис розвитку теорії економічної безпеки, уточнено понятійно-категоріальний апарат стосовно ключових дефініцій дослідження: «економічна безпека підприємства», «забезпечення

економічної безпеки підприємства», «система економічної безпеки підприємства», «інституції», «інституційні детермінанти»; представлено характеристику основних наукових підходів та принципів економічної безпеки, розкрито інституційні засади її організації та забезпечення; розглянуто питання декомпозиції основних підсистем економічної безпеки підприємства, подано основні їх характеристики та акцентовано увагу на ключових ресурсозабезпечуючих складових розвитку сучасних суб'єктів господарювання.

Проведені дослідження показали, що наслідки соціально-економічної та політичної криз, в тенетах яких опинилася наша держава, породили багато небезпек для здійснення підприємницької діяльності і загроз для бізнесу загалом. Зокрема, негативний вплив на розвиток національної економіки та підприємництва мали такі чинники, як: військові події на Сході, нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в країні, регіональні, територіальні та інші конфлікти, недосконалість комерційного законодавства, криміналізація суспільства, шахрайство, корупція тощо. Усе це різко загострило проблему безпеки сучасних суб'єктів господарювання та розгляд її інституційного середовища забезпечення.

Проблема побудови ефективної системи економічної безпеки на рівні держави, регіону, окремого підприємства існувала завжди, але сьогодні, в умовах євроінтеграційних процесів, вона набула особливої уваги і вимагає формування комплексного підходу до її розв'язання.

У процесі проведеного дослідження зазначено про необхідність побудови парадигми організації адаптивно-трансформаційних заходів з формування комплексної системи економічної безпеки підприємств відповідно до вимог ЄС (рис. 1), яка включає основні екзогенні та ендогенні рівні її забезпечення, найважливіші етапи, засоби та інструменти адаптації, а також організаційно-економічні механізми реалізації зазначених процедур. Важливе значення у комплексному поєднанні зазначених елементів відводиться інституційному середовищу, що виступає регулюючим механізмом, у рамках якого виділено основні інституції та інституційні детермінанти забезпечення системи економічної безпеки.

При дослідженні проблеми визначення інституційних детермінант організаційного забезпечення економічної безпеки сучасних суб'єктів господарювання першочергово увага акцентується на понятті «інституція». Узагальнюючи розглянуті визначення та підходи щодо трактування даної категорії можна стверджувати, що інституції – це створені людиною у процесі життєдіяльності норми та правила поведінки, що виступають умовами процесу прийняття ефективних управлінських рішень у різних сферах відносин. Вони виконують функцію регулюючого механізму і створюють середовище, яке впливає на поведінку господарюючих суб'єктів та визначають рамки забезпечення економічної безпеки. Своєю чергою, інституційні детермінанти – це ключові чинники забезпечення економічної безпеки, що визначаються інституціями різних економічних рівнів (макро-, мезо та мікро), які виконують ключові управлінські функції у напрямі гарантування безпеки суб'єктам господарювання і утворюють інституційне середовище для їх розвитку.

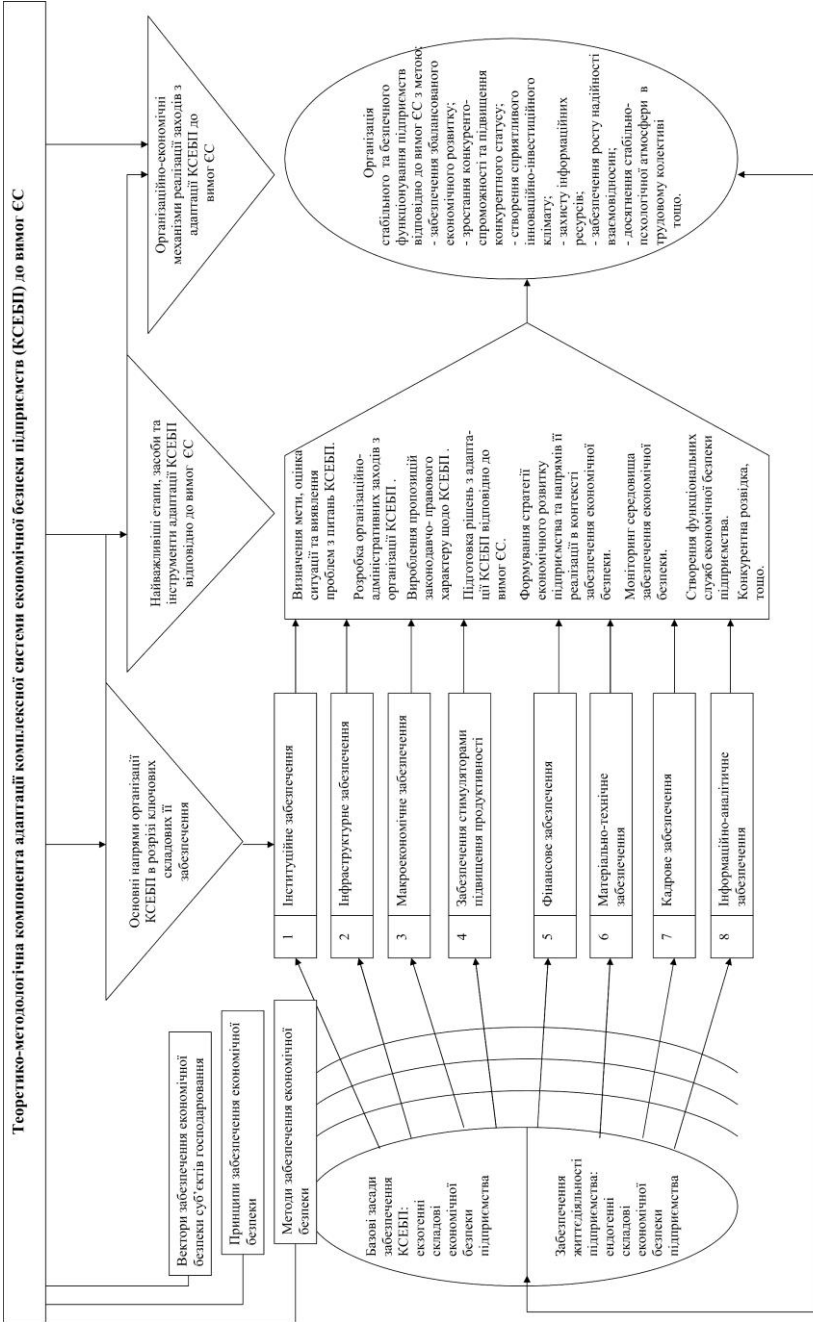

Рис. 1. Парадигма організації адаптивно-трансформаційних заходів з формування комплексної системи економічної безпеки підприємств відповідно до вимог ЄС

У дисертаційній роботі виділено три блоки інституційних детермінант у межах трьох економічних рівнів розвитку сучасних суб'єктів господарювання, обґрунтовано розширений перелік функцій та напрямів реалізації у контексті забезпечення їх економічної безпеки.

У процесі дослідження сутності явища економічної безпеки, акцентовано увагу на її мікрорівень – рівень підприємства; зазначено, що вона сьогодні є однією з пріоритетних умов для забезпечення нормального функціонування й розвитку всієї сфери підприємництва, особливо для стратегічно важливих галузей національної економіки, у склад яких входить і машинобудування. Дано власне визначення дефініції, зокрема зазначено, що економічна безпека підприємства – це такий стан його розвитку, що забезпечується методологічним інструментарієм менеджменту, за допомогою якого можна досягнути уникнення, послаблення або локалізації небезпек і загроз за умови максимально-ефективного використання потенціалу підприємства у процесі досягнення ключових цілей його діяльності та в умовах сприятливого конкурентного середовища. Своєю чергою, забезпечення економічної безпеки підприємства трактується як сукупність заходів (організаційних, профілактичних, пропагандистських, контролюючих, захисних), які вживаються задля реалізації цілей безпеки.

Таким чином, економічну безпеку сучасних суб'єктів господарювання запропоновано розглядати як практичне використання ефективних принципів сучасного менеджменту та своєчасну реакцію на зміни в зовнішньому середовищі, що забезпечують їх адаптацію до умов існування. Вона викликає усе більшу зацікавленість підприємств, що стикаються з труднощами при реалізації принципово нових підходів до управління в умовах формування конкурентного ринкового середовища та забезпечення інноваційно-технологічного розвитку. Таке розуміння економічної безпеки дозволяє показати, що підприємство знаходиться в ситуації невизначеності, непередбачуваності, зміни як внутрішніх умов господарювання, так і зовнішніх, ухвалює ризикові рішення в умовах жорсткої конкуренції, добивається попередження, послаблення чи захисту від існуючих або прогнозованих небезпек й загроз.

У процесі дослідження розглянуто сукупність функціональних підсистем забезпечення економічної безпеки підприємства, серед яких виділено: фінансово-економічну, інтелектуально-кадрову, техніко-технологічну, силову (захисну), інституційно-правову та інформаційну, кожна з яких виконує свої функції у загальній структурі економічної безпеки. Запропоновано доповнити згаданий перелік інноваційною та зовнішньо-економічною складовими. Зазначено, що інноваційна компонента – це важлива складова, у якій матеріалізуються результати ефективного використання обґрунтованих вище підсистем економічної безпеки підприємства, а зовнішньоекономічна – покликана забезпечувати реалізацію функцій провайдингу інновацій та розвитку ринкової компоненти інноваційного потенціалу вітчизняних

підприємств. У контексті її формування пріоритетними напрямками та завданнями визначено: дослідження законодавства країни-партнера в рамках підприємницької та експортно-імпоротної діяльності, питання місцевого оподаткування, ресурсно-кліматичні умови, питання конкуренції тощо.

У другому розділі дисертації **«Методологія формування системи економічної безпеки підприємства та середовища її забезпечення»** запропоновано методологічний інструментарій дослідження середовища економічної безпеки підприємства та обґрунтовано комплексну систему її забезпечення; представлено характеристику чинників впливу середовища на стан економічної безпеки підприємства, проведено ідентифікацію можливих ризиків, небезпек та загроз та визначено їх межу в діяльності сучасних суб'єктів господарювання; здійснено обґрунтування основних етапів формування ефективної системи економічної безпеки підприємства та розроблено науково-методичні рекомендації щодо оцінювання її рівня за основними складовими.

Вивчення методології дослідження будь-якої проблематики, у тому числі й організаційного забезпечення економічної безпеки сучасних суб'єктів господарювання, надає можливість розроблення науково обґрунтованих форм, методів, прийомів, систем управління, а також рекомендацій для вирішення конкретних ситуацій і проблем. У контексті цього сформовано комплексний методологічний інструментарій щодо системи забезпечення економічної безпеки підприємства; удосконалено концептуальну схему дослідження даної проблематики та адаптовано її застосування до машинобудівних підприємств у контексті їх інноваційно-технологічного розвитку.

У процесі дослідження зазначено також, що систему економічної безпеки підприємства цілком можна вважати комплексною; вона поєднує сукупність основних її елементів, які перебувають у певних взаємозв'язках та взаємовідносинах між собою задля досягнення ключової мети підприємства – гарантування належного рівня його економічної безпеки. Крім мети, система включає оперативні цілі її забезпечення, суб'єкти, об'єкти та механізм забезпечення (рис. 2).

Досліджуючи вплив чинників на середовище економічної безпеки підприємства, враховуючи їх складність і різноманітність, сформовано базовий їх перелік для проведення експертного оцінювання з використанням обґрунтованих методів та методичних рекомендацій для машинобудівних підприємств, які обрано об'єктом дослідження.

Для визначення рівня економічної безпеки машинобудівного підприємства найбільш вагомою вважаємо методику визначення інтегрального показника економічної безпеки на основі використання експертних оцінок та математичного апарату, що спрощує практичне використання даного методу.

проведено аналітичну й методичну оцінку впливу зовнішніх та внутрішніх чинників середовища на рівень економічної безпеки машинобудівного підприємства, визначено пріоритетність кожної із запропонованих її складових й обґрунтовано напрями посилення безпеки в розрізі основних її ресурсозабезпечуючих підсистем.

На сьогоднішній день більшість підприємств машинобудування важко переживає наслідки економічних реформ і знаходиться у депресивному стані (оскільки, відбулось не тільки скорочення виробництва на експорт, а й фактичне згортання внутрішнього ринку продукції).

У процесі дослідження акцентовано увагу на основні ресурсозабезпечуючі складові економічної безпеки, серед яких домінантами є: фінансово-економічна, інтелектуально-кадрова та техніко-технологічна. Важливе місце в загальному їх переліку займає фінансово-економічна складова забезпечення, яка є підсистемою, що характеризує кількісні і якісні параметри фінансового стану підприємства, які в комплексі відображають рівень його фінансової захищеності в сучасному конкурентному середовищі.

Використовуючи статистичні дані, здійснено оцінку фінансового стану промислових підприємств, у т. ч. і машинобудівної галузі, за допомогою відповідних коефіцієнтів (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка окремих показників фінансового стану промислових та машинобудівних підприємств України

Коефіцієнти	Роки									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Загальної ліквідності										
- промисловість	1,25	1,19	1,12	1,08	1,09	1,10	1,07	0,89	0,93	0,91
- машинобудування	1,42	1,27	1,25	1,23	1,29	1,41	1,35	1,12	1,01	1,02
Фінансової незалежності										
- промисловість	0,47	0,41	0,38	0,36	0,37	0,39	0,33	0,29	0,20	0,19
- машинобудування	0,46	0,40	0,36	0,34	0,35	0,36	0,29	0,23	0,13	0,13
Фінансової стійкості										
- промисловість	3,03	2,27	2,13	2,04	1,82	0,63	0,58	0,40	0,26	0,23
- машинобудування	0,86	0,67	0,58	0,51	0,55	0,56	0,36	0,29	0,15	0,14
Фінансового ризику										
- промисловість	0,33	0,44	0,47	0,49	0,56	1,58	1,59	2,47	3,92	4,29
- машинобудування	1,16	1,48	1,73	1,95	1,81	1,78	1,78	3,44	6,84	6,73

Примітка: розраховано на основі даних Державної служби статистики України

Результати аналізу розрахунків, представлених у таблиці, свідчать про погіршення фінансового стану підприємств. За останні роки спостерігаємо зниження коефіцієнта загальної ліквідності, фінансової незалежності та фінансової стійкості, а коефіцієнт фінансового ризику, навпаки, зростає. Це вказує на зниження фінансово-економічної складової забезпечення економічної безпеки.

Наступною важливою ресурсозабезпечуючою складовою економічної безпеки є інтелектуально-кадрова. Необхідність її виокремлення, як ключової функціональної підсистеми, вмотивована роллю персоналу, який є одночасно і

об'єктом, і суб'єктом загальної системи забезпечення економічної безпеки. Як свідчить проведений аналіз основних показників даної складової (табл. 2), ситуація в цій сфері не є позитивною. Середньооблікова кількість штатних працівників підприємств галузі за 2007-2016 рр. зменшилась, що є характерним і для підприємств промисловості в цілому. Із даних таблиці бачимо, що питома вага працівників машинобудівної галузі за період 2007-2016 рр. коливається у діапазоні 16,2-20%. Кількість прийнятих, як і кількість звільнених працівників за аналізований період змінюється прямо-пропорційно. Коефіцієнт відновлення більший від 1, що є позитивним моментом у діяльності підприємств, хоча за останні чотири роки він різко зменшився. Коефіцієнт загального обороту кадрів за даний період коливається у межах 0,07-0,11, тобто максимально змінюється лише на 4%, при чому за останні три роки показник є стабільним і становить 0,1.

Таблиця 2

Динаміка зайнятості на підприємствах промисловості та машинобудування

тис. осіб

Роки	Середньо-облікова чисельність працівників машинобудівної галузі	Середньо-облікова чисельність працівників промисловості	Питома вага чисельності працівників машинобудівної галузі, %	Кількість прийнятих працівників у промисловості	Кількість звільнених працівників у промисловості	Коефіцієнт загального обороту	Коефіцієнт відновлення
2007	649,1	3247,3	19,9	227,3	32,5	0,08	6,99
2008	637,4	3188,4	20,0	302,9	63,4	0,11	4,78
2009	579,6	3051,1	19,0	236,3	50,7	0,09	4,66
2010	482,3	2924,9	16,4	225,9	46,6	0,09	4,85
2011	499,4	3045,9	16,4	209,3	46,2	0,08	4,53
2012	520,8	3026,4	17,2	177,5	41,8	0,07	4,25
2013	488,8	2924,9	16,7	150,8	98,6	0,09	1,53
2014	422,3	2429,6	17,4	167,2	67,8	0,10	2,47
2015	370,4	2252,1	16,4	156,9	63,1	0,10	2,49
2016	353,6	2176,9	16,2	149,1	58,9	0,10	2,53

Примітка: сформовано на основі даних Державної служби статистики

Оскільки кількість прийнятих працівників значно перевищує кількість звільнених, то слід відмітити, що позитивним моментом є те, що коефіцієнт обороту з прийому перевищує коефіцієнт обороту із вибуття. Така ситуація може бути оцінена з точки зору економічної безпеки як позитивна, оскільки характеризує стабілізацію показника кадрової складової.

Поряд з представленими вище підсистемами забезпечення економічної безпеки проведено й діагностику техніко-технологічної складової, основу якої становлять основні засоби (табл. 3). Слід зазначити, що вона є пріоритетною серед інших підсистем, оскільки характеризується такими особливостями: безпосередньо впливає на процеси інвестування у підвищення технічного рівня суб'єктів господарювання; переважною мірою забезпечує рівень конкурентоспроможності продукції; впливає на рівень всіх інших функціональних складових економічної безпеки.

Показники стану та руху основних засобів машинобудівних підприємств

млн.грн.

Роки	Первісна вартість	Рух			Залишкова вартість	Ступінь зносу, %
		Введено у дію	Вибуло	Коефіцієнт компенсації вибуття		
2007	71395	2598	792	0,30	26844	62,4
2008	76019	2908	608	0,21	31918	58,0
2009	97094	3965	663	0,17	37081	61,8
2010	110119	4923	738	0,15	40762	63,0
2011	122147	3833	680	0,20	48245	61,5
2012	128421	4205	652	0,16	46617	63,7
2013	115915	6710	1459	0,22	52046	55,1
2014	111982	5015	2504	0,49	50279	56,5
2015	145762	6038	2305	0,38	48393	66,8
2016	148391	9051	3139	0,35	50156	64,2

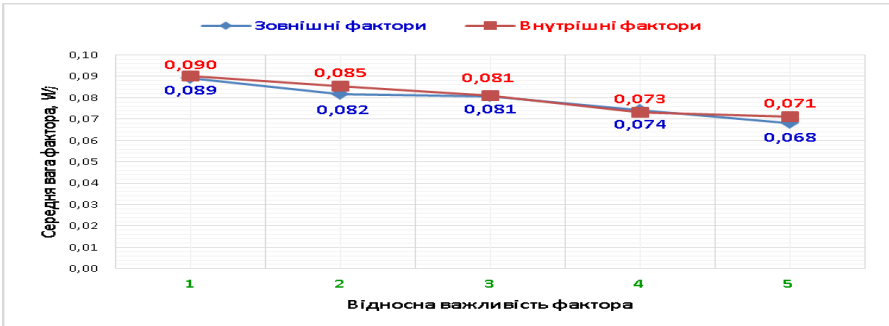
Примітка: сформовано на основі даних Державної служби статистики України

Як свідчать статистичні дані, представлені у табл. 3, вартість основних засобів у машинобудівній галузі мала тенденцію до зростання. Величина введених у експлуатацію засобів виробництва перевищує кількість вибулих, проте їх якісний стан є незадовільним: більша частина матеріальних активів підприємств галузі мають ступінь зносу більше 60%, тобто більша частина засобів, які використовуються на підприємствах мають низьку ступінь придатності, а це свідчить, що вони не можуть забезпечити випуск високоякісної та конкурентоспроможної продукції.

З метою визначення ключових чинників впливу на економічну безпеку підприємства було проведено експертне опитування на основі використання методу Дельфі. Базою формування вибірки для його проведення та оцінювання стали машинобудівні підприємства Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей, що мають стратегічне значення для економіки відповідного регіону та формують його економічний потенціал.

Згідно проведеного опитування виокремлено найвагоміші, на думку експертів, внутрішні та зовнішні чинники впливу на стан економічної безпеки машинобудівного підприємства (рис.3). Побудовано також матриці переваг для внутрішніх та зовнішніх чинників впливу, за допомогою яких визначено їх пріоритетність, на основі співставлення результатів: скільки експертів надають перевагу певному фактору у порівнянні з іншими із запропонованого переліку.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що аналіз чинників впливу внутрішнього та зовнішнього середовища на економічну безпеку машинобудівних підприємств та врахування їх впливу дозволить попередити або, у разі виникнення деструктивних ситуацій, локалізувати їх негативні наслідки з найменшими ризиками та втратами для підприємства.

Зовнішній фактор	Важливість фактора	Внутрішній фактор
Зміна цін на сировину, матеріали, паливно-енергетичні ресурси тощо	1	Погіршення фінансового стану підприємства
Падіння попиту на продукцію	2	Несвоєчасне оновлення основних фондів, раціональне використання виробничих потужностей, використання новітніх технологій у виробництві
Надмірний податковий тиск	3	Не своєчасне забезпечення основними видами ресурсів, необхідного їх рівня якості
Корупція	4	Недостатнє зростання заробітної платні
Недостатня державна підтримка для впровадження інновацій, заохочувальних заходів щодо винахідництва та раціоналізаторства	5	Відтік кваліфікованої робочої сили, вибуття ключових співробітників підприємства

Рис. 3. Результати оцінювання ступеня впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на стан економічної безпеки машинобудівного підприємства

У процесі діагностування стану економічної безпеки досліджуваних машинобудівних підприємств визначено усереднений (агрегований) індикатор та оцінено її рівень (табл. 4).

Таблиця 4

Рівень економічної безпеки досліджуваних машинобудівних підприємств

№ з.п	Підприємство	Роки			
		2013	2014	2015	2016
1	ТОВ СЕ «Борднетце Україна»	0,692	0,615	0,615	0,615
		BC	C	C	C
2	ПАТ «ТРЗ «Оріон»	0,308	0,538	0,615	0,385
		HC	C	C	C
3	ТОВ «ОСП Корпорація «Ватра»	0,462	0,615	0,538	0,308
		C	C	C	HC
4	ПАТ «Темза»	0,154	0,308	0,462	0,231
		H	HC	C	HC
5	Волочиський машинобудівний завод ПАТ «Мотор Січ»	0,385	0,538	0,385	0,769
		C	C	C	BC
6	ДП «Красилівський агрегатний завод»	0,538	0,615	0,692	0,231
		C	C	BC	HC
7	ДП «Новатор»	0,846	0,462	0,769	0,385
		B	C	BC	C

Продовження таблиці 4

8	ПАТ Машинобудівний завод «ТЕМП»	0,538	0,462	0,538	0,462
		С	С	С	С
9	ПАТ «Могилів-Подільський машинобудівний завод»	0,538	0,462	0,385	0,462
		С	С	С	С
10	ПАТ «Барський машзавод»	0,308	0,462	0,308	0,308
		НС	С	НС	НС

Виходячи з даних, представлених у табл. 4, можна зробити висновок, що рівень економічної безпеки більшості досліджуваних підприємств, характеризується як середній. Однак, за останній період погіршилася ситуація для ТОВ «ОСП Корпорація «Ватра», ПАТ «Темза», ДП «Красилівський агрегатний завод», рівень безпеки яких знизився на порядок і за шкалою відповідає – нижче середнього, ідентичним є її рівень впродовж років для ПАТ «Барський машзавод» (лише у 2014 році він був середнім). Для Волочиського машинобудівного заводу ПАТ «Мотор Січ» ситуація, навпаки, покращилася, його економічна безпека посилилась і відповідає рівню – вище середнього. Найкращі результати спостерігаємо для ДП «Новатор», рівень його економічної безпеки впродовж років був: високим, вище середнього і середнім, що вказує на його стабільне становище та захищеність від негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовища.

У четвертому розділі **«Формування системи та механізму організаційного забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств»** висвітлено науково-методичні та методологічні основи побудови ефективної системи економічної безпеки та обґрунтовано структурно-компонентну її модель; розглянуто основні етапи та принципи формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства; запропоновано організаційні заходи із впровадження системи моніторингу середовища як інструментарію інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки машинобудівного підприємства.

Дослідження формування системи забезпечення економічної безпеки на підприємствах машинобудівної галузі показують, що їх керівництво в сучасних умовах основну увагу приділяє саме розробці стратегії розвитку підприємства в цілому, а питання застосування будь-якого із існуючих механізмів визначення рівня економічної безпеки для більшості підприємств залишається нереалізованим. Саме брак зацікавленості в реалізації через нерозуміння актуальності питання формування системи економічної безпеки на основі ефективного використання основних її ресурсозабезпечуючих складових не дає змоги практично розв'язати проблеми в даному руслі.

З урахуванням вище зазначених моментів запропоновано структурно-компонентну модель формування ефективної системи економічної безпеки підприємства (рис. 4).

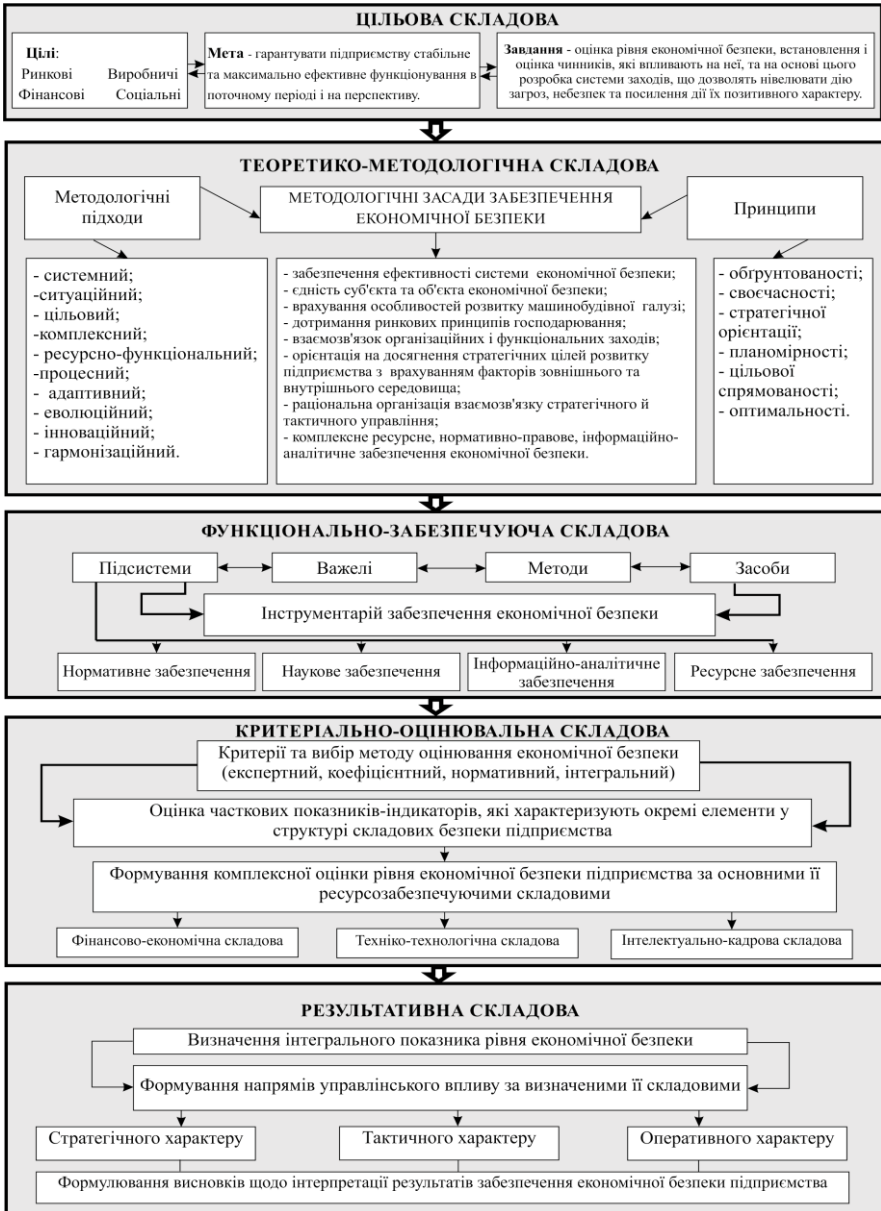

Рис. 4. Структурно-компонентна модель формування системи економічної безпеки підприємства

Запропонована модель включає п'ять важливих складових: цільову, теоретико-методологічну, функціонально-забезпечуючу, критеріально-оцінювальну, результативну, кожна з яких забезпечує виконання певних функцій та операцій з метою прийняття дієвих управлінських рішень з ключовим спрямуванням – вжиття превентивних заходів, покликаних попередити дестабілізуючий вплив негативних факторів.

Слід зазначити, що формування ефективної системи економічної безпеки на підприємстві визначається функціональними завданнями, елементами та особливостями організаційної структури, яку використовують для її здійснення. У процесі формування організаційно-економічного механізму економічної безпеки підприємства виділено чотири ключові його блоки, зокрема: організаційний, економічний, стратегічний та тактичний, покликані здійснювати організаційно-аналітичне та ресурсне забезпечення, в межах яких реалізуються певні функції та напрями її забезпечення.

Обґрунтовано також процес моніторингу середовища економічної безпеки з врахуванням ключових її екзогенних та ендогенних складових, що дозволить оперативно відстежувати тенденції зміни досліджуваних внутрішніх чинників, своєчасно визначати динаміку змін потреб зовнішнього середовища машинобудівних підприємств, оцінити поведінку конкурентів та своєчасно вжити заходів щодо забезпечення відповідного рівня економічної безпеки у довгостроковій перспективі.

У п'ятому розділі **«Інституційні механізми та формування інноваційної платформи забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств»** розглянуто особливості формування інноваційної політики та використання інноваційного потенціалу як чинника безпечності функціонування підприємства в сучасному середовищі; запропоновано напрями розвитку інноваційної компоненти та механізм її інфраструктурного забезпечення й підтримки; обґрунтовано в системі інституційного середовища акцентувати увагу на посиленні уваги до антикорупційної складової забезпечення економічної безпеки підприємства в контексті інноваційного ланцюга «державна-громадськість-підприємництво».

В умовах динамічного розвитку сучасного суспільства головним напрямом підвищення рівня економічної безпеки сучасних суб'єктів господарювання є інноваційно-технологічний розвиток, що передбачає використання принципово нових управлінських підходів та прогресивних технологій, перехід до випуску високотехнологічної продукції та впровадження інноваційних структур нового взірця, у контексті чого створюються умови для реалізації інноваційного потенціалу підприємств.

Ефективність формування інноваційного потенціалу підприємства в розрізі основних його складових визначається особливостями використання окремих видів ресурсів впродовж усього життєвого циклу продукції, що створюється та реалізується на ринку. Враховуючи основні ознаки системного підходу, запропоновано модель управління потенціалом підприємства в

контексті забезпечення економічної безпеки та реалізації основних його складових.

У рамках формування інноваційної інфраструктури розвитку сучасних підприємств обґрунтовано та доведено необхідність створення індустріальних парків як ключового вектора інноваційної платформи для забезпечення стійкої системи економічної безпеки підприємств. Їх створення сприятиме покращенню інвестиційного клімату, реалізації цілого ряду інноваційних можливостей та забезпечення здорового конкурентного середовища для ведення бізнесу.

Як показали результати проведеного дослідження, економічні втрати суб'єктів бізнесу здебільшого пов'язані з отриманням дозволів на будівництво, виробництво продукції, погоджень державних структур, участю в державних тендерах та закупівлях, високим рівнем злочинності. Суттєві проблеми виникають у відносинах із найманим персоналом. Дестабілізують ситуацію зміни законодавства, недосконалий захист права приватної власності. Зазначені проблеми відображаються у втратах, які можна оцінити у відсотках до вартості інвестованого в бізнес капіталу.

У контексті визначених інституційних детермінант у розрізі усіх рівнів системи економічної безпеки доцільно передбачити антикорупційну складову, яка повинна відігравати домінуючу роль у забезпеченні економічної безпеки держави, підприємництва та бізнесу (рис. 5).

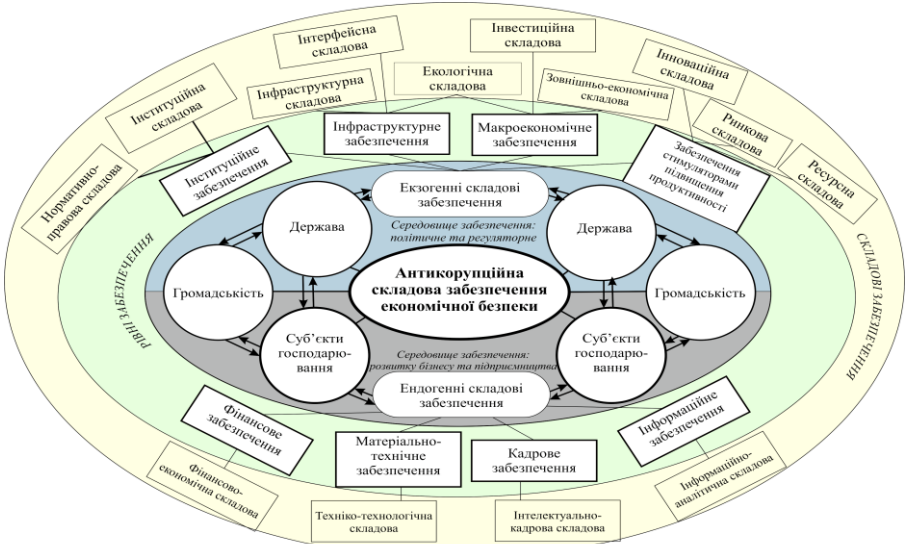

Рис. 5. Антикорупційна складова системи забезпечення економічної безпеки в контексті ланцюга «держава-громадськість-підприємництво»

Таким чином, у контексті формування системи забезпечення економічної безпеки, одним із шляхів її посилення є удосконалення механізму протидії корупції, який успішно можна впроваджувати через інституційну реформу

правоохоронних органів, прокуратури, судової гілки влади. Концептуальна модель подолання корупції представлена у формалізації зусиль в контексті ланцюга «держава-громадськість-підприємство» кожен учасник якого повинен контролювати процес протидії корупційним проявам та злочинам, таким чином, водночас контролюючи самого себе та кожен сусідній елемент визначеної тріади.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі узагальнено теоретичні аспекти та обґрунтовано шляхи науково-практичного розв'язання проблеми формування інституційних детермінант організаційного забезпечення економічної безпеки підприємств у контексті їх інноваційно-технологічного розвитку. Отримані наукові результати та висновки зводяться до наступного:

1. На підставі системного аналізу науково-методологічних підходів, що розглядають сутність, класифікаційні ознаки, характеристики економічної безпеки та систему її забезпечення запропоновано комплексний підхід до дослідження даної проблеми та сформовано авторське визначення понять: «економічна безпека підприємства», «забезпечення економічної безпеки підприємства», «система забезпечення економічної безпеки підприємства», які стали базисом даного дослідження.

2. У контексті формування інституційного середовища забезпечення економічної безпеки виділено основні інституційні детермінанти забезпечення системи економічної безпеки. Першочергово, увагу акцентовано на понятті «інституція» і зазначено, що це створені людиною у процесі життєдіяльності норми й правила поведінки, які виступають умовами процесу прийняття ефективних управлінських рішень у різних сферах відносин. Запропоновано визначення інституційних детермінант як ключових чинників забезпечення економічної безпеки, що визначаються власне інституціями різних економічних рівнів, у рамках яких обґрунтовано розширений перелік їх функцій та напрямів реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки.

3. Проаналізовано організаційно-економічні передумови та обґрунтовано необхідність формування комплексної системи забезпечення економічної безпеки, конкретизовано її мету, завдання, оперативні цілі та механізм забезпечення відповідно до суб'єкта й об'єкта дослідження. Зазначено, що комплексна система економічної безпеки підприємства – це сукупність взаємопов'язаних заходів організаційно-економічного, наукового, інформаційного та правового забезпечення, що здійснюються спеціальними органами, відповідними службами й підрозділами суб'єкта господарювання, які спрямовані на захист життєвоважливих інтересів особистості, підприємства чи держави загалом від протиправних дій з боку реальних або потенційних фізичних чи юридичних осіб, що можуть становити загрозу та призвести до суттєвих економічних втрат.

4. Представлено декомпозицію функціональних складових системи забезпечення економічної безпеки підприємства, серед яких виділено:

фінансово-економічну, інтелектуально-кадрову, техніко-технологічну, силову (захисну), інституційно-правову та інформаційну, кожна з яких виконує свої функції у загальній структурі економічної безпеки. Запропоновано доповнити згаданий перелік інноваційною та зовнішньо-економічною підсистемами. Зазначено, що інноваційна компонента – це важлива складова, у якій матеріалізуються результати ефективного використання зазначених підсистем економічної безпеки, а зовнішньоекономічна – покликана забезпечувати реалізацію функцій провайдингу інновацій та розвитку ринкової компоненти інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств.

5. Запропоновано методологічний інструментарій дослідження середовища забезпечення економічної безпеки з виокремленням у даному контексті методологічного базису, наукових методів і підходів, принципів і завдань. Удосконалено концептуальну схему дослідження проблеми організаційного забезпечення економічної безпеки підприємств у напрямі їх інноваційно-технологічного розвитку та адаптовано її застосування до машинобудівної галузі.

6. Здійснено обґрунтування основних етапів формування ефективної системи економічної безпеки підприємства та розроблено науково-методичні рекомендації щодо оцінювання її рівня шляхом розроблення покрокового сценарію реалізації окремих етапів, дій та розрахунків, що узагальнено в межах організаційного, оціночного та контролюючого її блоків. Запропоновано алгоритм оцінювання рівня економічної безпеки машинобудівного підприємства з урахуванням основних ресурсо-забезпечуючих складових: фінансово-економічної, техніко-технологічної та інтелектуально-кадрової. Запропонована методика дасть змогу здійснювати постійний моніторинг системи економічної безпеки підприємств з метою своєчасного реагування на вплив потенційних і реальних загроз.

7. Проаналізовано чинники впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на стан економічної безпеки підприємства, представлено їх розширений перелік із зазначенням напрямку та характеру впливу, обґрунтовано інструментарій для їх оцінки в контексті захисту підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Використовуючи інструментарій методу колективних експертних оцінок – Дельфі, проведено оцінювання факторів впливу на стан економічної безпеки машинобудівних підприємств та визначено наступний перелік та пріоритетність найбільш важливих зовнішніх чинників, які становлять для них загрози, зокрема: зміна цін на сировину, матеріали, паливно-енергетичні ресурси і т.п.; падіння попиту на продукцію та втрата ринків збуту; надмірний податковий тиск; корупція; недостатня державна підтримка для впровадження інновацій, заохочувальних заходів щодо винахідництва та раціоналізаторства. Серед внутрішніх факторів виділено наступні: погіршення фінансового стану підприємства; несвоєчасне оновлення основних фондів, раціональне використання виробничих потужностей, використання новітніх технологій у виробництві; несвоєчасне забезпечення основними видами ресурсів, необхідного їх рівня якості; відтік кваліфікованої робочої сили,

вибуття ключових співробітників підприємства; недостатнє зростання заробітної плати.

8. Проведено діагностування стану та тенденцій розвитку підприємств машинобудівної галузі з урахуванням ефективності ресурсозабезпечуючих складових та індикаторів забезпечення їх економічної безпеки. Зазначено, що діагностування стану економічної безпеки досліджуваних підприємств є багатовимірним та складним завданням, проте від його вирішення залежить своєчасність вживання заходів протистояння загрозам і небезпекам, спрямованих на збереження стабільної та прибуткової роботи суб'єктів господарювання, забезпечення захисту інтересів як власників, так і всього колективу підприємства.

9. Обґрунтовано концептуальний базис та розроблено структурно-компонентну модель формування ефективної системи забезпечення економічної безпеки підприємства, яка включає п'ять важливих складових: цільову, теоретико-методологічну, функціонально-забезпечуючу, критеріально-оцінювальну, результативну, кожна з яких забезпечує виконання певних функцій та операцій з метою прийняття дієвих управлінських рішень з ключовим спрямуванням – вжиття превентивних заходів, покликаних попередити дестабілізуючий вплив негативних факторів. Представлена модель враховує можливі ситуаційні чинники та визначає вектори управлінського впливу на ключові її підсистеми забезпечення з метою попередження дестабілізуючих явищ та процесів, або локалізації їх наслідків з мінімально можливими втратами для підприємства та органічно вписується в контур діючої його системи управління.

10. Удосконалено організаційно-економічний механізм економічної безпеки підприємства з урахуванням ефективності його ключових структуроформуючих елементів та ресурсозабезпечуючих детермінант розвитку. Запропонована його структурна модель включає організаційно-аналітичне та ресурсне забезпечення, у межах яких реалізуються певні функції та напрями забезпечення економічної безпеки підприємства у розрізі чотирьох базових блоків: організаційного, економічного, стратегічного та тактичного. Функціонування даного механізму забезпечує розпізнавання загроз, прогнозування їхніх наслідків, визначення методів локалізації та систематизування інформації у загальну систему управління, де або приймаються оперативні рішення щодо усунення загроз, або коригуються стратегічні цілі підприємства.

11. У процесі дослідження акцентовано увагу на процес моніторингу середовища забезпечення економічної безпеки з врахуванням ключових її екзогенних та ендегенних складових. Дотримання відповідних умов функціонування кожної із них у структурі моніторингу дозволить оперативно відстежувати тенденції зміни досліджуваних чинників, своєчасно визначати динаміку змін потреб зовнішнього середовища машинобудівних підприємств, оцінити поведінку конкурентів та своєчасно вжити заходів щодо забезпечення відповідного рівня їх економічної безпеки.

12. З урахуванням сучасних світових тенденцій економічного розвитку аргументовано доцільність та пріоритетність впровадження інноваційних заходів та формування інноваційної платформи для забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств шляхом раціонального використання, нарощування та розподілу інноваційного потенціалу. З точки зору системного підходу визначено основні складові інноваційного потенціалу та запропоновано концептуальну модель управління ним, яка дозволяє виокремити здатності, існуючі та потенційні передумови інноваційної діяльності як елементи механізму управління економічною безпекою.

13. Для забезпечення активізації інноваційної діяльності та формування ефективного інноваційного середовища запропоновано модель управління, яка передбачає використання державою регуляторних важелів впливу в процесі планування, прогнозування, організації, координації та стимулювання інноваційних процесів на вітчизняних підприємствах, забезпечення їх інноваційно-технологічного розвитку та посилення за рахунок цього економічної безпеки. Представлено також механізм їх інноваційно-інфраструктурного забезпечення та обґрунтовано необхідність створення індустріальних парків з метою формування сприятливого середовища для ефективного задоволення попиту інвесторів на майданчики, підготовлені для розміщення об'єктів промисловості, логістики та сервісу.

14. У колі визначених інституційних детермінант забезпечення економічної безпеки сучасних суб'єктів господарювання запропоновано акцентувати увагу на ключовій компоненті – антикорупційній та здійснено теоретико-методологічне обґрунтування її місця та значення в інституційному середовищі функціонування вітчизняних машинобудівних підприємств у логічному взаємозв'язку економічних взаємодій трьох рівнів: «державо-громадськість-підприємництво (підприємство)».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1.1. Монографії:

1. Малюта Л.Я. Парадигма забезпечення економічної безпеки промислових підприємств в умовах інституційних трансформацій суспільства : монографія / Л.Я. Малюта. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2018. – 525 с. (17,6 друк. арк.). (Рецензію А. Череп опубліковано в електронному фаховому виданні «Соціально-економічні проблеми і держава». – 2018. – Випуск 1 (18). – С. 219-220. Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018.pdf>).

2. Малюта Л.Я. Науково-методичні основи побудови організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком підприємств машинобудівної промисловості / Л.Я. Малюта, Т.І. Кузь // Аналітичний інструментарій в маркетинговій діяльності : колективна монографія / За заг. ред. проф. Федоровича Р.В. – Тернопіль: ФОП Шпак В.Б., 2018. – 308с. – С. 85-99 (0,67 друк. арк.; особистий внесок автора: запропоновано структурований

процес удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку машинобудівних підприємств – 0,4 друк. арк.).

3. Малюта Л.Я. Стратегія розвитку адміністративного району (Концептуальні засади організації соціально-економічного розвитку адміністративного району в контексті формування добровільних об'єднань територіальних громад Лановеччини) : колективна монографія / [Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич, Л.Я. Малюта, Р.П. Шерстюк та ін.]. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2017. – 452 с. (18,83 друк. арк.; *особистий внесок автора: визначено напрями інноваційного розвитку регіону; представлено концепцію створення індустріальних парків як ключового вектора для забезпечення промислового розвитку регіону – 2,23 друк. арк.).*

4. Малюта Л.Я. Енергоощадність – як чинник посилення економічної безпеки та ресурсної незалежності України / Інноваційні засоби розвитку нетрадиційних джерел енергії та організація ресурсовикористання в соціогуманітарному комплексі України: колективна монографія / За заг. ред. проф. Андрушківа Б.М. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф», 2016. – 804 с. – С. 573-652 (3,3 друк. арк.).

5. Малюта Л.Я. Економіко-екологічна безпека підприємств – настійна територіальна вимога трансформаційного суспільства / Екологічний вектор модернізації економіки та освіти – європейський контент сталого розвитку регіонів : монографія / [Андрушків Б.М., Кирич Н.Б., Малюта Л.Я., Мельник Л.М. та ін.]; за заг. ред. Н.Г. Метеленко. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. – 458 с. – С.85-97 (0,54 друк. арк.).

6. Малюта Л.Я. Особливості адаптації вітчизняного законодавства до умов та вимог функціонування європейських суб'єктів господарювання (Інноваційно-правові колізії розвитку національної економіки) : колективна монографія / [Б.М. Андрушків, О.Б. Бойко, О.М. Владимир, Л.Я. Малюта та ін.]. За заг. ред. проф. Андрушківа Б.М. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф», 2015. – 344 с. (14,33 друк. арк.; *особистий внесок автора: розглянуто питання методології дослідження сутності корпоративних правовідносин та особливості формування нормативно-правової бази інноваційної діяльності промислових підприємств – 1,91 друк. арк.).*

7. Малюта Л.Я. Особливості організації економічної безпеки підприємства в умовах нестабільного суспільного розвитку / Л.Я. Малюта, Л.М. Мельник. // Економічна криза: фактори, моделі та механізми подолання : колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., доц. С.А. Ткаченка д.е.н., доц. М.С. Пашкевич. – Дніпропетровськ: НГУ, 2015. – 179 с. – С.64-72 (0,38 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано модель побудови механізму організації системи економічної безпеки підприємства та обґрунтовано стратегію її забезпечення – 0,28 друк. арк.).*

8. Малюта Л.Я. Повний регіональний господарський розрахунок – шлях підвищення ефективності територіальної одиниці, забезпечення її сталого розвитку : колективна монографія / [Б.М. Андрушків, О.О. Бендасюк, М.П. Войнаренко, Л.Я. Малюта, Т.Л. Монстенська та ін.]. За заг. ред. проф.

Андрушківа Б.М. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф», 2014. – 680 с. (11,03 друк. арк.; *особистий внесок автора: розглянуто питання перспектив і напрямів розвитку підприємств регіону в умовах інституційних реформ та євроінтеграції – 3,13 друк. арк.*).

9. Малюта Л.Я. Семіотика вирішення проблем ресурсно-економічної безпеки : колективна монографія / [Л. Малюта, В. Паляниця, О. Погайдак, О. Руда, І. Шпильовий]. – Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2013. – 306 с. (12,75 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано теоретико-концептуальні основи формування системи економічної безпеки; проведено аналіз та оцінку ресурсної компоненти підприємств машинобудування; розроблено організаційно-економічний механізм формування ефективної системи забезпечення -економічної безпеки підприємства – 3,75 друк. арк.*).

10. Малюта Л.Я. Наративи з проблем формування інституційних засад Економічної Конституції України : колективна монографія / [Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич, Л.Я. Малюта, Л.М. Мельник та ін.]. За заг. ред. Андрушківа Б.М. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф», 2013. – 552 с. (23,04 друк. арк.; *особистий внесок автора: проаналізовано діалектику розвитку інституційної теорії, характер та наслідки інституційної трансформації національної економіки – 3,45 друк. арк.*).

11. Малюта Л.Я. Економічна та майнова безпека підприємства та підприємництва. Антирейдерство: колективна монографія / [Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич, Л.Я. Малюта, О.А. Сороківська та ін.]. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф», 2008. – 424 с. (17,63 друк. арк.; *особистий внесок автора: розглянуто питання еволюції поняття «економічна безпека підприємства»; основні методологічні положення формування системи безпеки підприємства; проаналізовано першоджерела та передумови виникнення рейдерства в Україні, заходи протидії та захисту від рейдерських посягань, реакцію міжнародної спільноти – 6,5 друк. арк.*).

1.2. Публікації у наукових фахових виданнях України; у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз даних та в наукових періодичних виданнях іноземних держав:

12. Малюта Л.Я. Діагностування стану та оцінка можливостей фінансування інноваційної діяльності підприємств машинобудівної галузі / Л.Я. Малюта, Т.І. Кузь, А.В. Шостаковська // Інфраструктура ринку : електронний фаховий науково-практичний журнал. – 2017. – № 14. – С.140-145. – Режим доступу до журн. <http://www.market-infr.od.ua/uk/14-2017> (0,25 друк. арк.; *особистий внесок автора: проведено ґрунтовний аналіз інноваційної діяльності машинобудівних підприємств – 0,15 друк. арк.*).

13. Малюта Л. Адаптивна структурно-компонентна модель забезпечення економічної безпеки підприємства / Б. Андрушків, Л. Малюта, О. Погайдак // Економічний аналіз : збірник наукових праць. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2016. – Том 25. – № 2. – С. 42-50 (0,35 друк. арк.; *особистий внесок автора: розроблено*

структурно-компонентну модель забезпечення економічної безпеки та адаптовано її для машинобудівних підприємств – 0,2 друк. арк.) (Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Open Academic Journal Index (Росія), World Cat, ResearchBib (Японія), CiteFactor Academic Scientific Journals (США), Scientific Indexing Services (США), Google Scholar (США)).

14. Малюта Л. Діагностика інтелектуально-кадрової складової забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств / Л. Малюта // Вісник економічної науки України. – 2015. – №1(28). – С. 89-93 (0,25 друк. арк.). *(Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США)).*

15. Малюта Л. Концептуальна модель управління інноваціями: орієнтація на ринок / Л. Малюта, Л. Мельник, О. Погайдак // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – №2 (72). – С.139-144 (0,3 друк. арк.; *особистий внесок автора: розглянуто питання використання європейського досвіду у створенні інноваційних підприємств – 0,15 друк. арк.)* *Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), DOAJ (Швеція), Ulrich's Periodicals Directory (США), BASE (Німеччина), World Cat, ResearchBib (Японія), eLibrary.ru (Росія) Google Scholar (США)).*

16. Малюта Л. Я. Збитковість підприємств – загроза економічній безпеці держави (Постконфліктні причини гальмування розвитку підприємств машинобудівної галузі) / Л. Я. Малюта // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наук. праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ЛДТУ», 2015. – Том 1. – Вип. 2 (12). – 200с. – С. 139-146 (0,35 друк. арк.) *(Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), World Cat, Google Scholar (США)).*

17. Малюта Л. Я. Current principles of before system socio-economic security of machine-building companies in Ukraine / L.Ya. Maliuta, I.S. Nahorniak // Economics and Management: Challenges and Perspectives: Collection of scientific articles. – «East West» Association For Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria, 2015. – 260 p. – pp. 196-200. (0,3 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано та розглянуто основні складові соціально-економічної безпеки підприємства – 0,15 друк. арк.)* *(Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Science Index (Росія), Google Scholar (США)).*

18. Малюта Л. Фінансова складова в системі забезпечення економічної безпеки підприємства / Л. Малюта // Науковий журнал «Економіка і управління». – 2015. – №2 (66). – С. 108-114 (0,3 друк. арк.) *(Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США)).*

19. Малюта Л. Історичні передумови та сучасна економіко-політична необхідність поглиблення україно-турецького співробітництва / О. Владимир, Л. Малюта // Вісник Донецького університету економіки та права: збірник наукових праць / Ред. кол.: В. Момутов, О. Амоша, А. Берсуцький. – Артемівськ

: ДУЕП, 2015. – №2. – С. 156-162 (0,3 друк. арк.; *особистий внесок автора: проаналізовано економічні передумови поглиблення україно-турецького співробітництва в контексті формування зовнішньо-економічної складової економічної безпеки – 0,15 друк. арк.*).

20. Малюта Л. Я. Сучасні організаційні форми суб'єктів інноваційної інфраструктури в умовах переходу до сталого розвитку / Л. Я. Малюта, Л. М. Мельник // Вісник ЖНАЕУ: науково-теоретичний збірник. – 2015. – Том 2. – № 2 (51). – С. 75–87 (0,5 друк. арк.; *особистий внесок автора: проведено аналіз основних суб'єктів інноваційної інфраструктури – 0,25 друк. арк.*) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США)**).

21. Малюта Л. Індустріальні парки – інноваційний вектор розвитку промислового виробництва / Л. Малюта // Соціально-економічні проблеми і держава: електронне наукове фахове видання. – 2014. – Вип. 1 (10). – С.264-276. – Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014> (0,53 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Infobase Index (Індія), Open Academic Journal Index (Росія), Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Cosmos Impact Factor (Німеччина), EBSCO (США), BASE (Німеччина), Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (РИНЦ), World Cat, ResearchBib (Японія), CiteFactor Academic Scientific Journals (США), Global Impact Factor (Австралія), Scientific Indexing Services (США), Google Scholar (США)**).

22. Малюта Л. Екологічний імператив забезпечення економічної безпеки в контексті сталого розвитку суспільства / Л. Малюта, Л. Мельник, О. Погайдак // Галицький економічний вісник. – 2014. – №1(44). – С. 21-29 (0,4 друк. арк.; *особистий внесок автора: обґрунтовано екологічну складову в системі економічної безпеки та визначено ключові напрями її посилення – 0,2 друк. арк.*) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США)**).

23. Малюта Л. Методологія формування комплексної системи економічної безпеки підприємства / Л. Малюта // Науковий журнал «Економіка і управління». – 2014. – №4 (64). – С. 50-57 (0,35 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США)**).

24. Малюта Л. Інструменти екологічно зорієнтованого управління підприємством /Л. Малюта, Л. Мельник // Соціально-економічні проблеми і держава: електронне наукове фахове видання. – 2013. – Вип. 2 (9). – С. 178-187. – Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013> (0,42 друк. арк.; *особистий внесок автора: представлено методи та напрями екологічно зорієнтованого управління підприємством – 0,21 друк. арк.*) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Infobase Index (Індія), Open Academic Journal Index (Росія), Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Cosmos Impact Factor (Німеччина), EBSCO (США), BASE (Німеччина), Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (РИНЦ), World Cat, ResearchBib (Японія), CiteFactor Academic Scientific Journals (США), Global**

Impact Factor (Австралія), Scientific Indexing Services (США), Google Scholar (США)).

25. Малюта Л. Економічна безпека підприємства як фактор забезпечення ефективності товаровиробництва / Л. Малюта, О. Руда // Збірник наукових праць Буковинського університету. Серія: Економічні науки. – Чернівці: Книги-ХХІ, 2013. – С. 215-225 (0,5 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано модель економічної безпеки, яка враховує мету та функціональні умови її забезпечення – 0,3 друк. арк.*).

26. Малюта Л. Особливості організації та забезпечення економічної безпеки підприємства й підприємництва в умовах суспільних трансформацій / Л. Малюта, О. Погайдак // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2012. – Том 3. – Вип.1. – С. 97-102 (0,3 друк. арк.; *особистий внесок автора: представлено модель організації безпечної життєдіяльності суспільства – 0,15 друк. арк.*) (*Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), World Cat, Google Scholar (США)*).

27. Малюта Л. Особливості моделювання інноваційних процесів розвитку підприємств / Л. Малюта // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник / За заг. ред. І.Г.Ткачук. – Івано-Франківськ: Вид-во ПНУ ім. В.Стефаніка, 2012. – Том 2. – Вип.8. – С.166-173 (0,35 друк. арк.) (*Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Ulrich's Periodicals Directory (США), ResearchBib (Японія), DOAJ (Швеція), Google Scholar (США)*).

28. Малюта Л. Формування моделі управління потенціалом в умовах стратегічного розвитку підприємства / Л. Малюта // Соціально-економічні проблеми і держава: електронне наукове фахове видання. – 2012. – Вип. 2 (7). – С. 190-199. – Режим доступу до журн.: <http://sep.d.tntu.edu.ua/images/pdf/2012> (0,42 друк. арк.) (*Міжнародна представленість та індексація журналу: Infobase Index (Індія), Open Academic Journal Index (Росія), Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Cosmos Impact Factor (Німеччина), EBSCO (США), BASE (Німеччина), Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (РИНЦ), World Cat, ResearchBib (Японія), Global Impact Factor (Австралія), CiteFactor Academic Scientific Journals, Scientific Indexing Service, Google Scholar (США)*).

29. Малюта Л.Я. Стан та тенденції розвитку венчурного фінансування в Україні/ Л.Я. Малюта, А.П. Колесніков, А.Р. Бабій // Інноваційна економіка. – Тернопіль : ТНЕУ. – Вип. 5 (31). – 2012. – С. 278-282 (0,3 друк. арк.; *особистий внесок автора: обґрунтовано використання венчурних фондів фінансування інноваційної діяльності, проведено аналіз їх діяльності – 0,15 друк. арк.*) (*Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США), РИНЦ (Росія)*).

30. Малюта Л. Організація економічної безпеки в контексті активізації розвитку товаровиробництва / Л. Малюта, О. Руда // Галицький економічний вісник. – 2012. – №3 (36). – С. 35-42 (0,35 друк. арк.; *особистий внесок автора:*

розглянуто ієрархію системи економічної безпеки та запропоновано модель формування економічного взаємозв'язку між стратегічними інтересами підприємства та забезпеченням його економічної безпеки – 0,2 друк. арк.) (Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США)).

31. Малюта Л. Упровадження інтегрованої моделі управління активізацією інноваційної діяльності вітчизняних підприємств / Л. Малюта // Галицький економічний вісник. – 2011. – №2(31). – С. 33-38 (0,25 друк. арк.) (Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США)).

32. Малюта Л. Економічна безпека підприємств в умовах становлення ринкових відносин / Л. Малюта // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – №10. – С. 14-17 (0,2 друк. арк.) (Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)).

33. Малюта Л. Про проблеми рейдерства в Україні з позицій науки / Б. Андрушків, Л. Малюта // Економіка і держава. – 2008. – №2. – С. 15-19 (0,25 друк. арк.; особистий внесок автора: визначено першопричини та джерела виникнення рейдерства в Україні – 0,15 друк. арк.) (Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США)).

34. Малюта Л. Рейдерство як економічна аномалія / Б. Андрушків, Л. Малюта // Науково-практичний журнал «Ринок праці та зайнятість населення». – 2008. – №3(17). – С. 44-48 (0,25 друк. арк.; особистий внесок автора: запропоновано загальну схему протидії рейдерству в умовах підприємств – 0,15 друк. арк.).

35. Малюта Л. Елементи енергетичної безпеки підприємств і підприємництва як умова стабільного розвитку та успішної діяльності регіонів у ринковій системі господарювання / Б. Андрушків, Л. Малюта // Економіка і держава. – 2008. – №1. – С. 9-12 (0,25 друк. арк.; особистий внесок автора: запропоновано основні методологічні положення організації економічної безпеки підприємства та акцентовано увагу на енергетичній її складовій – 0,15 друк. арк.) (Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США)).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

36. Малюта Л.Я. Впровадження інновацій на підприємствах як напрям підвищення їх ресурсно-економічної безпеки / Л.Я. Малюта, М.В. Пельчер // Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інновації: соціально-економічні та безпекові стратегії розвитку» пам'яті почесного професора ТНТУ імені Івана Пулюя, академіка НАН України М.Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 23 березня 2018 року) / МОН України, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя [та ін.]. – Тернопіль: 2018. – 82 с. – С. 57-58 (0,16 друк.арк.; особистий внесок автора: визначено напрями інноваційного розвитку та енергозбереження підприємств в контексті євроінтеграції – 0,08 друк. арк.).

37. Малюта Л. Я. Інноваційні засоби управління інформацією в системі забезпечення економічної безпеки підприємств / Л.Я. Малюта // Збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку світової економіки» (м. Харків, 26 травня 2017 року). – Харків: ХНАДУ, 2017. – Том ІІ. – 222 с. – С. 203-204 (0,1 друк.арк.).

38. Малюта Л. Я. Удосконалення компетенцій персоналу для підвищення рівня економічної безпеки підприємства / Л. Малюта // Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток: стратегічний погляд у майбутнє» пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України М.Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 6 квітня 2017 року) / МОН України, ТНТУ ім. І. Пулюя [та ін.]. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2017. – 76 с. – С. 34-35 (0,16 друк.арк.).

39. Малюта Л. Я. Забезпечення економічної безпеки та розвиток регіонів в світлі європейських ініціатив / Л. Малюта // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «ОСББ: досвід, виклики, перспективи» (м. Тернопіль, 30 січня 2017 року) / МОН України, Тернопільська ОДА, ТНТУ ім. І. Пулюя [та ін.]. – Тернопіль: ТНТУ, 2017. – 52 с. – С. 19-20 (0,16 друк.арк.).

40. Малюта Л. Я. Антикорупційна складова забезпечення економічної безпеки держави та підприємництва / Л. Я. Малюта // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні засади управління підприємствами в умовах сталого розвитку» пам'яті почесного професора ТНТУ ім. І.Пулюя, академіка НАН України М.Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 25 березня 2016 року.) / МОН України, ТНТУ ім. І. Пулюя [та ін.]. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. – 146 с. – С. 69 (0,08 друк.арк.).

41. Малюта Л. Я. Інноваційні погляди на забезпечення економічної безпеки у контексті активізації європейських ініціатив / Л. Я. Малюта // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації», (м. Ніжин, 14-15 квітня 2016 року): у 3-х ч. / МОН України, Ніжинський агротехнічний інститут. – Ніжин: НАТІ, 2016. – Ч.2. – С. 217-219 (0,2 друк.арк.).

42. Малюта Л. Я. Теоретико-концептуальні та методологічні основи побудови ефективної системи забезпечення економічної безпеки підприємства / Л. Я. Малюта // Актуальні проблеми та перспективи сталого розвитку підприємств та регіонів: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції науковців, молодих учених та студентів (м. Дніпропетровськ, 12 травня 2016 року). – Дніпропетровськ: ДГУ, 2016. – С. 164-167 (0,3 друк.арк.).

43. Малюта Л. Я. Ресурсозабезпечуючі складові економічної безпеки машинобудівних підприємств / Л. Я. Малюта // Матеріали ХІХ наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя, (м. Тернопіль, 18-19 травня 2016 року) / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль: ТНТУ, 2016. – 332 с. – С. 229 (0,08 друк.арк.).

44. Малюта Л. Я. Інституційні механізми та джерела забезпечення розвитку інноваційної складової в системі економічної безпеки підприємства / Л. Я. Малюта // Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» (м. Харків, 25 листопада 2016 року): у 3-х томах – Х.: ХНАДУ. – Т. 3. – 297 с. – С. 200-202 (0,2 друк.арк.).

45. Малюта Л. Гудвіл як інноваційна компонента інтелектуальної складової забезпечення економічної безпеки підприємства / Л. Малюта, А. Корнійчук // Матеріали XX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м. Переяслав-Хмельницький, 27 грудня 2016 року). – Переяслав-Хмельницький, 2016. – Вип. 20. – 233 с. – С. 64-66 (0,24 друк. арк.; *особистий внесок автора: визначено пріоритетність інтелектуальної складової в системі об'єктів безпекоорієнтованого управління інноваційним розвитком підприємств – 0,12 друк. арк.*).

46. Малюта Л. Економічна безпека в системі управління вітчизняними підприємствами / Л. Малюта // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні аспекти ресурсовикористання» пам'яті почесного професора ТНТУ ім. І.Пулюя, академіка НАН України М.Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 27 березня 2015 року) / МОН України, ТНТУ ім. І. Пулюя [та ін.]. – Тернопіль : ТНТУ, 2015. – 134 с. – С. 83-84 (0,16 друк.арк.).

47. Малюта Л. Економічна безпека в умовах інноваційного середовища підприємства / Л. Малюта, Б. Коваль, У. Хрущ // Матеріали VIII Всеукраїнської науково-технічної конференції (м. Тернопіль, 23-24 квітня 2015 року). – Тернопіль: ТНТУ, 2015. – Т. 2. – 195 с. – С. 103 (0,08 друк. арк.; *особистий внесок автора: обґрунтовано виокремлення інноваційної складової економічної безпеки підприємства – 0,04 друк. арк.*).

48. Малюта Л. Організація ресурсно-економічної безпеки машинобудівних підприємств у контексті забезпечення їх стабільного розвитку / Л. Малюта // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (м. Івано-Франківськ, 3-4 квітня 2015 року) / В 2 т. – Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2015. – Ч. 2. – С. 205-206 (0,1 друк.арк.).

49. Малюта Л. Економічна безпека підприємства та підприємництва / Л. Малюта, С. Кровицький // Актуальні задачі сучасних технологій: зб. тез IV Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів (Тернопіль, 25-26 листопада 2015 р.) / М-во освіти і науки України, Терноп. нац. техн. ун-т ім. І.Пулюя. – Тернопіль: ТНТУ, 2015. – С. 200-201 (0,16 друк.арк.; *особистий внесок автора: представлено науково-методологічні підходи трактування поняття «економічна безпека» – 0,08 друк. арк.*).

50. Малюта Л. Основні чинники впливу на формування інвестиційного портфеля / Л. Малюта // Матеріали третьої Всеукраїнської науково-практичної

конференції «Сучасні організаційно-економічні механізми управління якістю та ресурсним потенціалом в умовах сфери послуг і виробництва (інноваційні аспекти)» пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України М.Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 27 березня 2014 року).– Тернопіль: ТНТУ, 2014. – С. 34–35 (0,12 друк. арк.).

51. Малюта Л. Формування системи моніторингу економічної безпеки підприємств / Л. Малюта // Матеріали XVIII наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя «Гуманітарні, соціальні та економічні науки» (м. Тернопіль, 28-29 листопада 2014 року). – ТНТУ: 2014. – С. 220-221 (0,12 друк.арк.).

52. Малюта Л. Інноваційні підходи до стратегічного управління ресурсозбереженням в контексті забезпечення економічної безпеки підприємств / Л. Малюта, Т. Заблоцький // Збірник тез доповідей міжнародної науково-технічної конференції молодих учених «Актуальні задачі сучасних технологій» (м. Тернопіль, 19-20 грудня 2014 року). – Тернопіль: ТНТУ, 2014. – 422 с. – С. 315 (0,08 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано впровадження інноваційних стратегій ресурсо-збереження в контексті забезпечення економічної безпеки – 0,04 друк. арк.*).

53. Малюта Л. Правові та соціально-економічні передумови виникнення рейдерства на ринку цінних паперів / Л. Малюта, Т. Дживак // Матеріали XVII наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя, Том III. Гуманітарні, соціальні та економічні науки (м. Тернопіль, 20-21 листопада 2013 року). – Тернопіль: ТНТУ, 2013. – С. 15 (0,08 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано заходи із побудови системи обліку прав власності на цінні папери сучасних підприємств – 0,04 друк. арк.*).

54. Малюта Л.Я. Формування векторів інноваційного розвитку в умовах євроінтеграції / Л.Я. Малюта // Збірник тез доповідей міжнародної науково-технічної конференції молодих учених «Актуальні задачі сучасних технологій» (м. Тернопіль, 11-12 грудня 2013 року). – Тернопіль: ТНТУ, 2013. – С. 301 (0,08 друк.арк.).

55. Малюта Л. Тенденції впровадження інновацій на сучасних підприємствах / Л. Малюта, Є. Левченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток науково-виробничих комплексів в умовах трансформаційної економіки» пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України М.Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 21 березня 2012 року).– Тернопіль: ТНТУ, 2012. – С. 12 (0,08 друк. арк.; *особистий внесок автора: проведено аналіз передумов впровадження інновацій на сучасних підприємствах – 0,04 друк. арк.*).

56. Малюта Л. Інновація як чинник підвищення конкурентоспроможності продукції / Л. Малюта, М. Кульбаба // Збірник тез доповідей міжнародної науково-технічної конференції молодих учених «Актуальні задачі сучасних технологій» (м. Тернопіль, 19-20 грудня 2012 року). – Тернопіль:ТНТУ, 2012. – С. 331 (0,08 друк. арк.; *особистий внесок автора: проаналізовано трактування дифініції «інновація» та визначено її вплив на конкурентоспроможність підприємства – 0,04 друк. арк.*).

57. Малюта Л. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення / Л. Малюта, А. Лесюк // Збірник тез доповідей XVI наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя (м. Тернопіль, 5-6 грудня 2012 року). – Том III: Гуманітарні, соціальні та економічні науки. – Тернопіль: ТНТУ, 2012. – С. 54 (0,08 друк. арк.; *особистий внесок автора: дано оцінку фактів рейдерства в Україні та запропоновано методи боротьби з ним – 0,04 друк. арк.*).

58. Малюта Л. Економічна політика забезпечення активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств (контекст забезпечення економічної безпеки) / Л. Малюта // Матеріали регіональної науково-практичної конференції «Інноваційні підходи в управлінні навчально-науково-виробничими системами в умовах суспільних та інституційних трансформацій» Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя (м. Тернопіль, 19 травня 2011 року). – Тернопіль: ТНТУ, 2011. – С. 69 (0,08 друк. арк.).

59. Малюта Л. Інноваційна складова економічної безпеки підприємства і підприємництва / Л. Малюта // Матеріали всеукраїнської наукової конференції Тернопільського державного технічного університету імені І. Пулюя (м. Тернопіль, 13-14 травня 2009 року). – Тернопіль: ТДТУ, 2009. – С. 323 (0,08 друк. арк.).

3. Інші публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації

60. Малюта Л.Я. Парадигма попередження соціально-економічного колапсу в Україні : колективна монографія / [Б. М. Андрушків, Н. Б. Кирич, Л.Я. Малюта С. М. Співак та ін.] – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2017. – 480 с. – С. 179-181. (12,3 друк. арк. *особистий внесок автора: розглянуто питання формування векторів та пріоритетів розвитку національної економіки в сучасних умовах – 2,1 друк. арк.*).

61. Малюта Л. Я. Економічна та майнова безпека бізнесу: навч. посіб. / Б.М. Андрушків, Л.Я. Малюта. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. – 176 с. (7,33 друк. арк.; *особистий внесок автора: розглянуто питання теоретичних основ економічної безпеки, методологічні положення формування її системи, передумови виникнення рейдерства – 4,1 друк. арк.*).

62. Малюта Л. Я. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : навч. посіб. / Л.Я. Малюта. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. – 232 с. (9,7 друк. арк.).

63. Малюта Л. Я. Інноваційна політика: навч. посіб. / [Б.М. Андрушків, Л. Я. Малюта, Л. М. Мельник, Г.С. Нагорняк та ін.]; за заг. ред. Б.М. Андрушківа. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф», 2012. – 481 с. (20,04 друк. арк.; *особистий внесок автора: розділи: 4,8,9 – 3,54 друк. арк.*).

АНОТАЦІЯ

Малюта Л. Я. Інституційні детермінанти організаційного забезпечення економічної безпеки підприємств в контексті їх інноваційно-технологічного розвитку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопіль, 2018.

У роботі висвітлено теоретико-концептуальні підходи до визначення сутності основних економічних категорій щодо забезпечення економічної безпеки, виокремлено ключові детермінанти системи її організації з акцентом на інституційній її компоненті.

Узагальнено методологічний інструментарій щодо дослідження проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства, проаналізовано чинники впливу середовища на її стан та обґрунтовано інструментарій для їх оцінки в контексті захисту підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Діагностовано стан та тенденції розвитку підприємств машинобудівної галузі з урахуванням ефективності ресурсозабезпечуючих складових та індикаторів забезпечення їх економічної безпеки.

Запропоновано структурно-компонентну модель формування ефективної системи економічної безпеки в контексті розвитку підприємств, представлено організаційно-економічний механізм її забезпечення та аргументовано впровадження системи моніторингу.

Обґрунтовано структуру сучасного інституційного середовища організації забезпечення економічної безпеки та місце антикорупційної складової у ньому; визначено пріоритети, напрями та механізми формування інноваційної платформи для забезпечення економічної безпеки підприємств.

***Ключові слова:** економічна безпека, загрози, небезпеки, ризики, інституційні детермінанти, інституційне середовище, інноваційно-технологічний розвиток, інноваційна платформа, організаційно-економічний механізм, ресурсозабезпечуючі складові, система управління.*

АННОТАЦИЯ

Малюта Л. Я. Институциональные детерминанты организационного обеспечения экономической безопасности предприятий в контексте их инновационно-технологического развития. – Квалификационная научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя, Тернополь, 2018.

В работе обобщены теоретико-концептуальные подходы к определению сущности основных экономических категорий по обеспечению экономической

безопасности, выделены ключевые детерминанты системы ее организации с акцентом на институциональной ее компоненте.

Представлен методологический инструментарий по исследованию проблемы обеспечения экономической безопасности предприятия, проанализированы факторы влияния среды на ее состояние и обоснованно инструментарий для их оценки в контексте защиты предприятия от угроз.

Проведено диагностирование состояния и тенденций развития предприятий машиностроительной отрасли с учетом эффективности ресурсообеспечивающих составляющих и индикаторов обеспечения их экономической безопасности.

Предложена структурно-компонентная модель формирования эффективной системы экономической безопасности, представлен организационно-экономический механизм ее обеспечения и аргументировано внедрение системы мониторинга среды.

Обосновано структуру современной институциональной среды обеспечения экономической безопасности и место антикоррупционной составляющей в нем; определены приоритеты, направления и механизмы формирования инновационной платформы для ее обеспечения.

***Ключевые слова:** экономическая безопасность, угрозы, опасности, риски, институциональные детерминанты, институциональная среда, инновационно-технологическое развитие, инновационная платформа, организационно-экономический механизм, ресурсообеспечивающие составляющие экономической безопасности, система управления.*

ANNOTATION

Maliuta L.Ya. Institutional determinants of organization's ensuring of economic security of enterprises in the context of their innovative and technological development. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis submitted for the degree of Doctor of Economics on specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by types of economic activity). – Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2018.

In the first chapter the genesis of the development of the theory of economic security is clarified, the concept-categorical apparatus is specified in relation to the key definitions of the research: «economic security of the enterprise», «ensuring of economic security of the enterprise», «system of economic security of the enterprise», «institutions», «institutional determinants»; the description of the basic scientific approaches and principles of economic safety is presented, the institutional principles of its organization and provision are revealed; the issues of decomposition of the main subsystems of economic security of the enterprise are considered, the main characteristics of the enterprise are presented and attention was focused on the key resource-providing components of the development of modern business entities.

In the second chapter of the dissertation a methodological tool for research of the economic security environment of the enterprise is suggested and a complex system for its provision is substantiated; the description of the factors of environmental impact on the state of economic security of the enterprise is presented; identification of possible risks, dangers and threats has been identified and their boundary in the activity of modern business entities has been determined; the substantiation of the basic stages of the formation of an effective system of the enterprise is carried out and scientific and methodological recommendations for the evaluation of its level on the main components are developed.

In the third chapter the analysis of the condition and trends of the development of machine-building enterprises by the main components of economic security is carried out; the issue of the resource of innovations as components of providing of economic safety in the modern institutional environment is revealed; the analytical and methodical estimation of the influence of external and internal factors of the environment on the level of economic safety of the machine-building enterprise is conducted, priority of each of the proposed components is determined and the directions of security enhancement in the context of its main resource-providing subsystems are substantiated.

In the fourth chapter the scientific-methodical and methodological bases of construction of an effective system of economic security are highlighted and its structural-component model is substantiated; the main stages and principles of forming an organizational and economic mechanism for providing economic security of the enterprise are considered; organizational measures for implementation of the environmental monitoring system as a tool for information and analytical support of the economic safety system of the machine-building enterprise are suggested.

In the fifth chapter the features of innovation policy formation and the use of innovative potential as a factor of operation safety of an enterprise in the modern environment are considered; the directions of development of the innovation component and the mechanism of its infrastructure support are offered; it is substantiated that in the system of the institutional environment it is important to focus attention on the anticorruption component for ensuring the economic security of the enterprise in the context of the innovation chain «state-public-entrepreneurship (enterprise)».

Keywords: *economic security, threats, risks, risks, institutional determinants, institutional environment, innovation and technological development, innovation platform, organizational and economic mechanism, resource-supplying components, control system.*